

АРХІТЕКТУРНО-УРБАНІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ МІСЦЬ ПІДВИЩЕНОЇ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ у м. ЛЬВОВІ

Висвітлено існуючий досвід щодо методики виявлення характеристик міського середовища, які негативно впливають на кримінологічну безпеку. Виділено окремі території м. Львова з високою концентрацією злочинів. Складено критерії їх оцінки відповідно до структури міського середовища. Досліджено існуючі просторові конфлікти і архітектурно-планувальні характеристики даних територій. Проаналізовано архітектурно-просторові аспекти, що негативно впливають на криміногенність середовища.

Ключові слова: кримінологічна безпека, середовище, архітектура, планування, території.

Постановка проблеми. Феномену вуличної злочинності у розвинених закордонних країнах приділяється значна увага спеціалізованими державними інституціями та багатьма ученими з різних галузей науки. Особливу увагу займають питання виникнення та розподілу злочинів на території міста, виявлення причин та умов, які цьому сприяють. Як показало попереднє дослідження автора, розподіл злочинів у м. Львові не є однорідним, вони концентруються на окремих територіях за трьома ознаками: точково, лінійно, групами. Даний феномен притаманний для усіх видів забудови (окрім садибної) у периферійній, серединній та центральній зонах міста [1].

Починаючи з 80-их рр. ХХ ст., багато закордонних урбаністів та кримінологів, все більше звертають увагу не тільки на соціально-економічні чи демографічні причини девіантної поведінки у міському середовищі, але і на так звані «теорії злочину» (чи «теорії можливості»), що пов'язані з архітектурно-просторовою організацією окремих місць. У роботах Я. Колхауна та Р. Кларка засвідчено той факт, що більшість девіантних вчинків порушником відбувається через низку причин: легкий доступ до приватної чи напівприватної території, відсутність контролю збоку мешканців, наявність «нічийних просторів», погане освітлення, невпорядковане озеленення, а також відсутність належного соціального контролю [5, 6]. Таким чином, можуть існувати певні архітектурно-просторові характеристики, що негативно впливають на рівень злочинності в окремих ділянках міської території.

На основі зазначених зазначеного вище було створено теорію із запобігання злочинності через дизайн середовища – CPTED (crime prevention through environmental design) [6]. Аналізуючи її принципи, методи і засоби, можна виділити основні характеристики криміногенних територій, виявити існуючі проблеми реальних міських територій, враховуючи їх індивідуальні особливості та негативні зовнішні й внутрішні чинники.

Окремі території м. Львова мають високу концентрацію злочинів, проте виявлення їх зв'язку з архітектурно-просторовою організацією окремих частин міста науковцями і спеціалістами архітектури не проводилися. Слід наголосити, що дане питання є важливим для грамотної реконструкції існуючих територій чи новому будівництві з метою недопущення помилок, які можуть негативно впливати на рівень злочинності, а відтак і якість життя міських мешканців. Тому **актуальність** дослідження полягає у аналізі архітектурно-просторових характеристик місць підвищеної кримінологічної небезпеки м. Львова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методика виявлення і вирішення проблем територій підвищеної кримінологічної небезпеки засобами середовищного дизайну розкрита у методичних моделях – «SARA model» і SECAD, що описані у роботах Б. Хілла (B. Hill), Р. Пайніча (R. Paynich), Р. Сантоса (R. Santos), Д. Захм (D. Zahm) та ін. Загальні положення щодо архітектурно-просторової організації кримінологічно безпечного середовища описані у роботах Я. Колкухоун (I. Colquhoun), С. Геасон (S. Geason) і П. Вілсон (P. Wilson), Р. Атлас (R. Atlas), Т. Кроу (T. Crowe). Контрольні питання та критерії оцінки безпечності фрагментів міської території, що ґрунтуються на даних положеннях складенні науковцями Р. Атлас (R. Atlas), Г. Савілле (G. Saville), В. Віджаякумар (V. Vijaykumar), Т. Кроу (T. Crowe).

Метою статті є аналіз архітектурно-просторових характеристик місць підвищеної кримінологічної небезпеки м. Львова.

Виклад основного матеріалу. Дослідження архітектурно-просторових характеристик окремих місць підвищеної кримінологічної небезпеки у міському просторі складається з низки етапів. На основі аналізу закордонних джерел можна виділити дві методичні моделі вирішення проблеми високого рівня злочинності у міському просторі, що мають відношення до даної теми.

Перша – «SARA model», що розроблена консорціумом охорони громадського порядку, міжнародної асоціації начальників поліції (абривіатура з англ. IACP), Національною асоціацією шерифів, Виконавчим поліцейсько-науковим форумом (Police Executive Research Forum). Її основні положення наступні: сканування (визначення місць з низьким рівнем безпеки); аналіз (визначення причин підвищеної злочинності); пропозиції (розробка і впровадження стратегій для вирішення проблем злочинності); оцінка (оцінка ефективності

заходів) [10]. Для даного дослідження важливими були тільки 2 етапи: сканування і аналіз.

Друга методика – CECAD, що представляє циклічну методику із визначення і боротьби зі злочинністю, має такі етапи: збір інформації, оцінювання, опрацювання, аналіз, поширення і обмін результатами (collection, evaluation, collation, analysis, dissemination, акронім з англ. – CECAD) [7]. Схематично це зображено на рис. 1.

Рис. 1. Цикл процесу аналізу злочинності
(за Ratcliffe, J. (2002p.))

Дані методи ґрунтуються на первинних (Primary Data) і вторинних (Secondary Data) емпіричних даних. До вторинних відносяться ті, що були зібрані попередньо, тобто інформація з електронних баз щодо скоєння окремих злочинів у міському просторі. Використання вторинних даних є типовим для процесу аналізу злочинності, оскільки вони постійно збираються і зберігаються департаментом поліції. Проте вони не завжди є достатніми. Для вичерпного аналізу злочинності дослідники використовують первинні емпіричні дані, зокрема: соціологічні опитування (інтерв'ювання, анкетування), натурні обстеження тощо. Інформація може бути систематизована в таблиці чи у формі звіту. Закордонні науковці наголошують на тому, що точність і відповідність даних залежить від уважного і комплексного підходу до їх збору [8]. Вторинні дані були отримані від Управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головного управління поліції у Львівській області. У попередньому дослідженні автором була складена карта розподілу деяких злочинів (нанесення фізичних ушкоджень, викрадення автомобілів, хуліганство, розбій) по м. Львову [1]. На основі графоаналітичного аналізу було виділено 35 місць підвищеної небезпеки з найбільшою концентрацією злочинів (рис. 2). Всі вони були ретельно дослідженні, а 15 з них детально проаналізовані (кола з подвійним контуром на рис. 2). Вони включають території історичної забудови і території типової забудови II половини ХХ ст. Використані у дослідженні методи включали: натурні обстеження, фотофіксація, опитування жителів щодо окремих фрагментів простору чи об'єктів, що можуть становити загрозу для особистої безпеки.

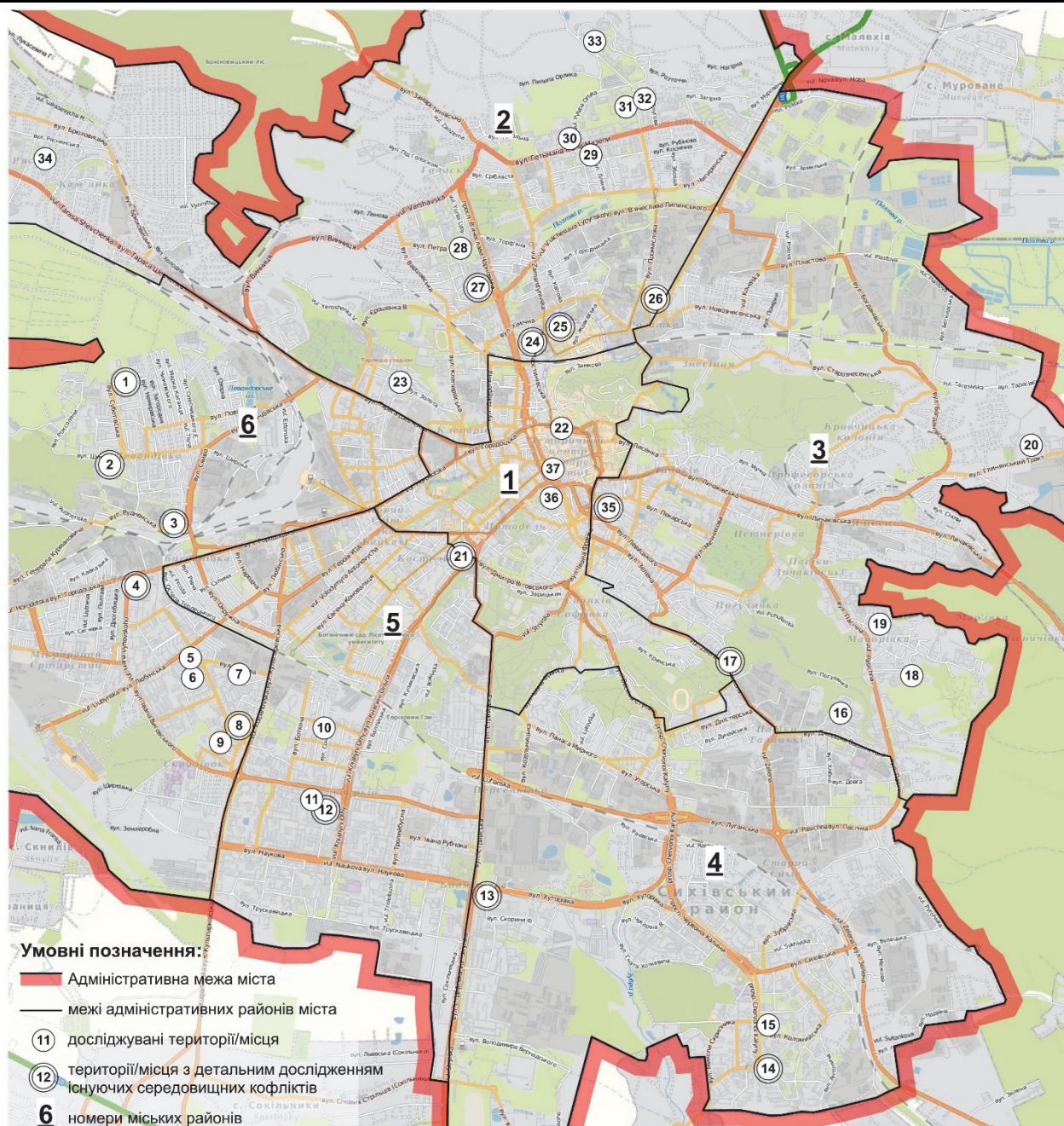

Рис. 2. Розміщення місць підвищеної концентрації злочинів, що підлягали дослідженню
 Примітка. Адміністративні райони: 1. Галицький; 2. Шевченківський; 3. Личаківський; 4. Сихівський; 5. Франківський; 6. Залізничний.

Проте якісний аналіз причин і проблем місць підвищеного рівня злочинності неможливий без виділення критеріїв оцінки архітектурно-просторових характеристик, визначення негативних факторів криміногенних територій. Закордонні вчені пропонують дослідити відповідність просторових характеристик щодо бажаної поведінки людей за CPTED (запобігання злочинності через середовищний дизайн, від англ. crime prevention through environmental design). На сьогоднішній день це найбільш комплексна і популярна теорія, що в основному ґрунтується на архітектурно-планувальних засобах і методах створення кримінологічно безпечного середовища.

Основними завданнями CPTED є:

- забезпечити пропоноване використання території належно організованими просторами;

- створити умови для ефективного використання функціональних зон та їх контролю збоку мешканців;

- створювати неоднорідні та компактні міські простори, що позитивно впливають на відчуття приналежності до них збоку мешканців міста та здійснення ними соціального контролю. Тому деякі просторові аспекти, зокрема: різноманітність, доступність, безпечність, співмасштабність повинні бути враховані на стадії проектування чи реконструкції;

- забезпечити присутність та активне використання громадських і напівгромадських просторів збоку звичайних відвідувачів, перехожих, мешканців, які є важливим фактором протидії вандалізму, насильницьким злочинам, грабежам та іншим девіантним і кримінальним явищам;

- забезпечити соціальний контроль і оглядовість над міськими територіями, уникати ізольованих місць, тощо.

Головні принципи CPTED висвітлені у роботах закордонних урбаністів, архітекторів, а також рекомендаціях від міських муніципалітетів чи правоохоронних інституцій багатьох країн, зокрема: США, Австралії, Великої Британії, Нідерландів та ін. Коротко вони були описані в статті автора, де був показаний їх зв'язок з історичними архітектурно-планувальними методами і засобами захисту від загроз насильницького характеру та контролю території. До головних принципів CPTED відносять: соціальний контроль і оглядовість (створення можливості та стимулювання для контролю над територію мешканцями міста, покращення оглядовості); територіальність (розмежування приватного, напівприватного і приватного просторів, підсилення відчуття приналежності до території збоку жителів); контроль доступу (розміщення чіткої кількості входів/виходів та стимулювання контролю за ними); зовнішній вигляд (використання вандалостійких матеріалів, підтримка належного зовнішнього стану) [2; 6].

CPTED є теоретичною базою для існуючих рекомендацій щодо оцінки криміногенності міського середовища. До них належить так званий 3'D підхід. Він включає оцінку простору за трьома критеріями: призначення (від англ. designation), визначення (definition) і дизайн середовища (design). Вони відповідно ґрунтуються на таких постулатах: весь людський простір має певну визначену мету; дані простори мають соціальні, культурні та фізичні характеристики, що встановлюють бажану чи допустиму поведінку; всі людські простори організовані для підтримки і контролю бажаної поведінки [10]. Методика використання даного підходу передбачає використання контрольних питань, що відносяться до вказаних критеріїв. Вони показані у таблиці 1.

Питання щодо визначення криміногенних факторів міського простору

Призначення	Визначення	Дизайн середовища
Для якої мети він був початково призначений? Як простір відповідає теперішньому чи передбаченому використанню? Чи існують конфлікти?	Наскільки простір є визначений? Чи зрозуміло кому він належить? Де його границі? Чи існують соціальні або культурні характеристики, що впливають на те як він використовується? Чи існують символічні чи інформаційні знаки? чи існує конфлікти або невизначеність між завданням і характеристиками?	Чи відповідає дизайн середовища потрібним функціям? Наскільки добре дизайн середовища підтримує бажану чи допустиму поведінку? Чи дизайн середовища конфліктує чи перешкоджає ефективному використанню простору чи належному функціонуванню призначеній людській активності?

Даний метод дозволяє зрозуміти основні конфлікти, проте він не пов'язаний безпосередньо з структурою чи об'єктами архітектурного простору та факторами, що на нього впливають. Для цього закордонними спеціалістами і муніципалітетами використовуються певні критерії оцінювання міського середовища, які можна об'єднати у такі категорії: оглядовість; освітлення; приховані або ізольовані маршрути; деградовані місця; ізольованість територій; змішане використання території; генератори «вуличної» активності; межі користування, підтримка та управління середовищем; знаки та інформаційні стенди; загальні архітектурно-планувальні характеристики.

Вартою уваги є наукова робота В. Віджаякумар. З метою дослідження питання запобігання злочинності серед молоді нею було складено власну систему оцінювання криміногенності міського середовища. Вона ґрунтується на так званих «морфологічних рівнях», що є складовими компонентами простору і фізичного середовища міської забудови. Науковцем на основі аналізу головних концепцій запобігання злочинності було сформовано концептуальний каркас – аналітичні питання відповідно до даних «морфологічних рівнів». Він включає: *рельєф місцевості* – топографічні особливості, нерівності ландшафту; *мережа громадських просторів* – парки і озелененні території, віддаленість від міського центру, використання території (змішане, публічне чи приватне), доступність до оточуючих районів, розташування громадських просторів (школи, парки, місця підвищеної активності жителів, тощо), оглядовість, концентрація і компактність забудови; *ділянки* – розмір, визначення типу використання території, зв'язок між ділянкою і вулицею, щільність забудови; *будинки* – планувальні особливості, поверховість, різноманітність вікової структури, оточуюче озеленення,

входи/виходи, стоянки автомобілів; «компоненти» – фронтальні і внутрішні прибудинкові території; сходи і ліфти, фізичні бар'єри (огороження); «інтерфейс» – зв'язок зовнішнього (двір, вулиця) і внутрішнього (приміщення будинку) просторів; *управління та утримання території* [9].

Враховуючи закордонний досвід, автором було проведено детальний аналіз 15 місць з високим рівнем злочинності, що відрізняються розташуванням в містобудівній структурі і типом житлової забудови. Даний аналіз можна розділити на дві частини:

Перша складається з креслень і графічних матеріалів, основними з яких є: креслення існуючого стану (б/м); креслення аналізу конфліктів (б/м), складеного на основі попереднього; аналіз середовищних конфліктів з погляду спостерігача. Для унаочнення у даній статті показано аналіз тільки двох місць з різним типом забудови (рис. 4, 5).

Друга включає оцінку даних місць відповідно до сформованого автором концептуального каркасу виходячи з масштабу дослідження і розуміння структури міського середовища (рис. 3). Категорії, відповідно до яких були складені аналітичні критерії наступні: загальне планування, транспортно-пішохідна мережа, будівлі і споруди, благоустрій і озеленення, об'єкти обслуговування і громадські об'єкти. Результати дослідження подані у таблиці 2.

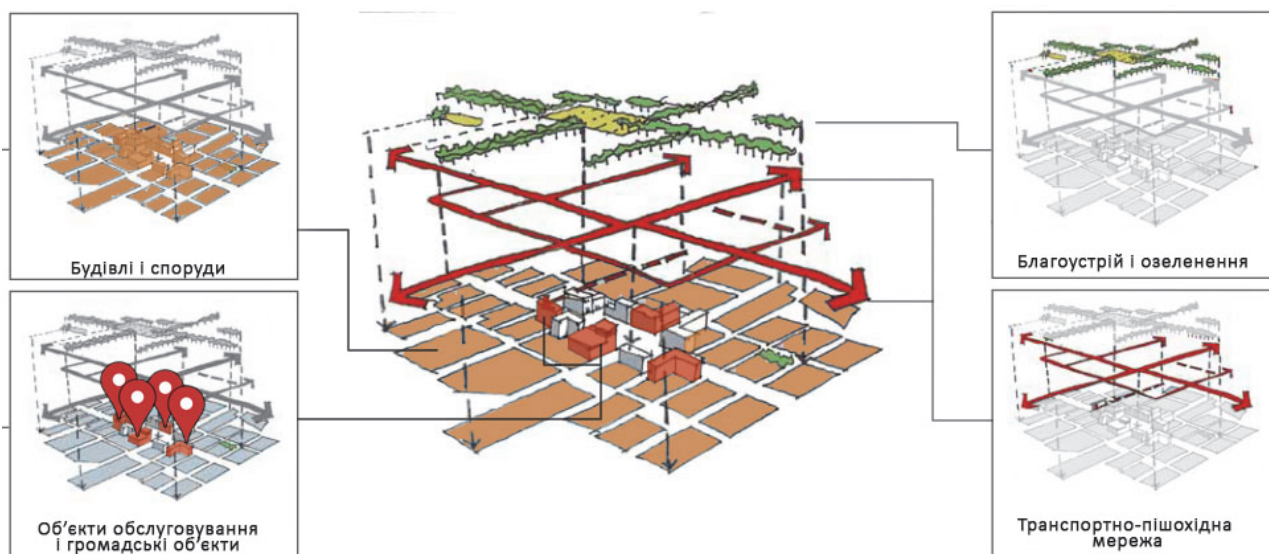
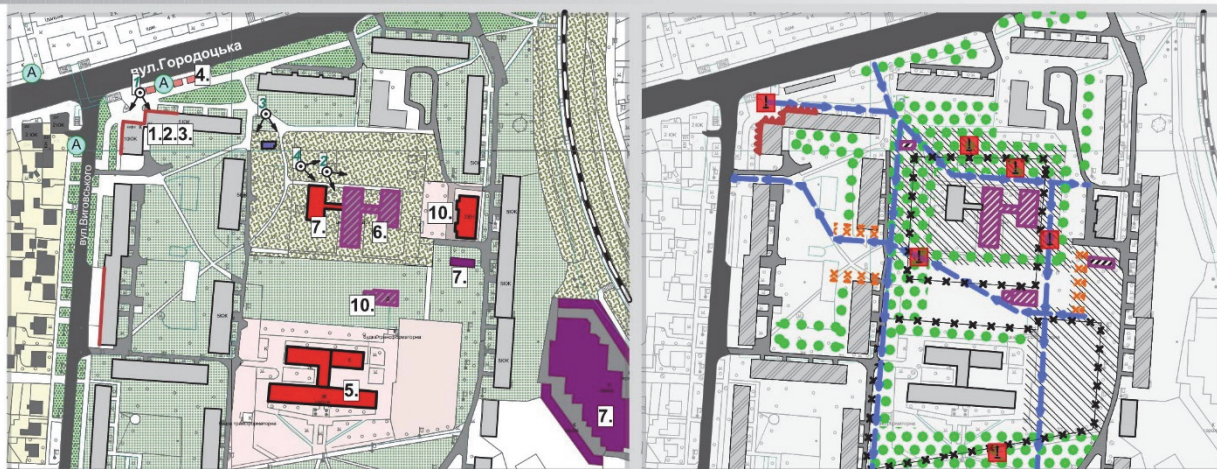

Рис. 3. Модель архітектурно-просторової структури фрагменту міської території

СХЕМА ІСНУЮЧОГО СТАНУ

СХЕМА АНАЛІЗУ КОНФЛІКТІВ У СЕРЕДОВИЩІ

Умовні позначення:

- головні дороги
- місцеві проїзди
- залізнична коля
- стежки
- квартирні житлові будинки
- житлові будинки з будованою гром. функцією
- закінуті будинки і споруди
- комунальні споруди
- громадські будинки
- тимчасові споруди
- громадські території
- озеленені території загального користування
- прибудинкові озеленені території

Експлікація:

1. магазин з продажу алкогольних напоїв
 2. кафе-бар
 3. мінімаркет
 4. МАФи з продажу продуктів харчування
 5. школа
 6. корпус садочку (не діючий)
 7. дитяча музична школа
 8. склад інвентарю
 9. приватні гаражі
 10. офісна будівля
- пустирі
 - спортивні майданчики
 - зупинки громадського транспорту
 - точки фотофіксації

Умовні позначення:

- об'єкти обслуговування та інші громадські об'єкти, що можуть мати негативний вплив на безпечність
- однотипна монотонна забудова
- межі території з слабким контролем
- місця підвищеної небезпечності
- відсутні межі території іншого функціонального призначення
- прохідні пішохідні маршрути
- озеленення, що заважає оглядовості
- р-нь благоустрою I*
- р-нь благоустрою II*
- р-нь благоустрою III*

Примітка:

- I* - децю занедбаний стан, деякі ознаки зношеності об'єктів середовища
- II* - відсутнє освітлення, облицзовальні матеріали в поганому стані, відсутність елементів благоустрою
- III* - повністю занедбаний стан, висока засміченість території, відсутнє функціональне використання

АНАЛІЗ КОНФЛІКТІВ В ОКРЕМИХ МІСЦЯХ

- будівля використовується не за призначенням
- половина будівлі закинута (не функціонує)
- виступи використовуються для сидіння розпивання алкогольних напоїв
- об'єкти, які свідчать про територіальний занепад
- непроглядуване озеленення, низька оглядовість
- відсутній благоустрій, ділянка немає чіткого функціонального призначення
- відсутність елементів освітлення

Рис. 4. Аналіз середовищних конфліктів території по вул. Городоцька–В. Виговського.

35

СИТУАЦІЙНА СХЕМА

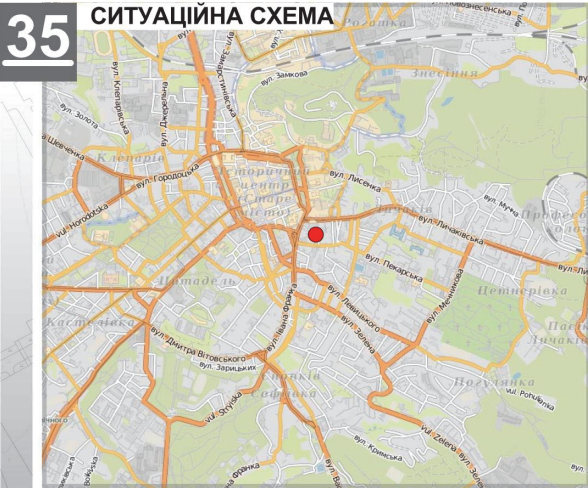
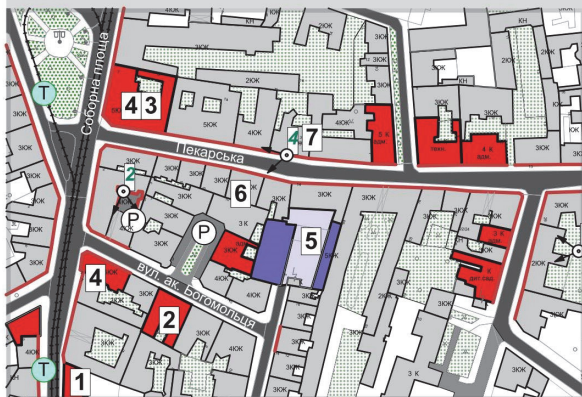

СХЕМА ІСНУЮЧОГО СТАНУ

Умовні позначення:

- головні дороги
- місцеві проїзди
- стежки
- квартирні житлові будинки
- житлові будинки з вбудованою громадською функцією
- комунальні споруди
- громадські будинки
- автомобільні стоянки
- озеленені території загального користування
- прибудинкові озеленені території
- зупинки громадського транспорту
- точки фотофіксації

Експлікація:

1. Відділення соціальної допомоги
2. Науково-дослідний центр
3. Адміністративний суд
4. Адмін будинок
5. Конунальне підприємство
6. Магазин алкогольних напоїв
7. Паб

СХЕМА АНАЛІЗУ КОНФЛІКТІВ У СЕРЕДОВИЩІ

Умовні позначення:

- дороги та проїзди
- будинки та споруди
- об'єкти обслуговування та інші громадські об'єкти, що можуть мати негативний вплив на безпечність
- місця підвищеної небезпеки
- відкритий доступ у напівприватну територію
- проїзди без соціального контролю
- межі території з слабким контролем
- прохідні пішохідні маршрути
- р-нь благоустрою I*
- р-нь благоустрою II*

Примітка:

I* - децю занедбаний стан, деякі ознаки зношеності об'єктів середовища
 II* - відсутнє освітлення, облицювальні матеріали в поганому стані, відсутність елементів благоустрою

АНАЛІЗ КОНФЛІКТІВ В ОКРЕМИХ МІСЦЯХ

- Громадські об'єкти всередині двору порушують напівприватний статус простору
- Функціональне використання території не відповідає потребам мешканців
- відсутність елементів освітлення
- Двері у двір не закриваються, вхід вільний для чужих людей
- Глибокі ніші чи виступи, відкриті проїзди створюють умови для засідки
- місця з низьким рівнем соціального контролю
- відсутність доглянутості

Рис. 5. Аналіз середовищних конфліктів території обмеженої вулицями Пекарська– Драгоманова–Ів. Франка.

Класи	Критерії оцінки досліджуваних територій	типова забудова													історична забудова					
		Номери досліджуваних територій													21	24	25			
		14	12	17	13	1	3	4	8	27	26	26	25							
	Простір пристосований для людей з обмеженими можливостями	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Елементи озеленення (смуги дерев, кущів, тощо) не заважає оглядовості	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	±	-	-	-	-	-	+	-	
	Відсутні озеленені території з низьким рівнем оглядовості	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	+	
	Відсутні елементи озеленення що створюють умови для засідки	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	±	-	-	-	-	-	+	+	
	Елементи озеленення не заважають орієнтуватися у просторі	-	±	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	
	Об'єкти обслуговування і громадські об'єкти																			
	Відсутні об'єкти обслуговування, що можуть негативно впливати на безпеку (кафе, бари, магазини з продажу алкоголю), чи їх негативний вплив обмежений і контролюється	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	±	+	+
	Їх проектні характеристики і стан можуть позитивно впливати на здійснення соціального контролю	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
	Наявна кількість діючих об'єктів створює комфортне і активне середовище	+	+	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	+
	Вони інтегровані у перші поверхи будинків	±	-	±	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+
	З них можливо контролювати територію	±	±	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	±	-	+

Висвітлені у таблиці 2 категорії об'єднані у два класи: архітектурно-планувальний і адміністративно-архітектурний. Характеристики, що входять у перший залежать в основному від якості архітектурного проекту, існуючих умов та обмежень для певної території. Вони відносно незмінні у часі, формують її планувально-композиційну структуру. Ті, що у другому переважно є наслідком управлінських дій. Вони залежать від фінансових і матеріально-технічних ресурсів, правильної роботи спеціальних інституцій міської влади, ЖЕКів чи ОСББ. Також на дані характеристики простору можуть впливати діяльність самих мешканців, локальних громад та активістів. Таким чином, змінювати архітектурно-просторові характеристики даного класу з міркувань кримінологічної безпеки значно легше, і потребує менше соціальних, фінансових та організаційних ресурсів.

Нагадаємо, що у таблиці 2 досліджувані фрагменти міського простору розділені на території історичної забудови і території типової забудови II половини ХХ ст. Аналізуючи отримані результати бачимо, що перша група має в цілому кращі оцінки щодо безпечності по всіх морфологічних рівнях. Найгірші результати отриманні у графі «благоустрій і матеріали».

Запинимось на проблемах, пов'язаних з характеристиками архітектурно-планувального класу, негативний вплив яких має структурний характер. Суттєвим недоліком даних територій є надвисока щільність забудови, масштаб і геометричні характеристики якої несприятливі для формування повноцінних відпочинкових, спортивно-ігрових зон всередині двору, а також місць для господарської і творчої діяльності мешканців. Хоча окремі функції можуть бути винесені за межі кварталу, проте доступність до них певних груп населення (особи похилого віку чи з обмеженими можливостями, матері з малими дітьми) може складати проблему через велику кількість дорожніх переходів та інтенсивність автомобільного руху. Також планувальна структура міського центру не відповідає існуючому рівню автомобілізації. Зокрема, немає достатньо площі для стоянок приватного транспорту, тому власники залишають свої автомобілі на тротуарах і у житлових дворах, створюючи конфлікти між різними видами використання середовища. Дані фактори негативно впливають на рівень добросусідства, кількість соціальних контактів й активність мешканців у вирішенні спільних питань та контролю за прилеглою територією. Це призводить до зменшення відчуття колективної відповідальності за двір, що може вплинути на його занепад і підвищити віктимізацію.

Особливої уваги потребують окремі характеристики досліджуваних територій історичної забудови, що належать до адміністративно-архітектурного профілю. Негативним фактором, що впливає на кримінологічну безпеку є відсутність брам чи замків на входах у житлові двори. Їх наявність суттєво зменшує імовірність входу для випадкових людей чи потенційних порушників.

Проходи і двори часто погано освітлені, що за умови вільного доступу збоку вулиці може створювати негативні явища: вандалізм, посилення анонімності та відчуття страху збоку мешканців. Особливо дана проблема стосується будинкових проїздів, де рівень соціального контролю найнижчий. На нього негативно впливають певні архітектурні характеристики: відсутність вікон; розташування на границі громадського (вулиця) і напівгромадського (двір) просторів; велика глибина та маленька ширина проїзду, що погіршує бокову оглядовість при переході з одного простору в інший. Ряди дерев при тротуарах, що близько прилягають до лінії забудови погіршують візуальні зв'язки між вікнами будинків і вулицею.

Також існує проблема з об'єктами громадського обслуговування, що формуються всередині житлової групи і вхід до них проходить через дворову територію. Внаслідок цього кожен має право і можливість для безперешкодного туди доступу, порушуючи напівгромадський статус цієї території, яка має належати жителям прилеглих будинків. Це може призвести до зниження якості соціального контролю, посилення дезорганізації серед мешканців, виникнення конфліктів між ними і «чужинцями». Про відсутність належного контролю у досліджуваних місцях свідчить зношеність, руйнування поверхонь будинків і заощення, наявність слідів вандалізму, відсутність чистоти та порядку, що згідно «теорії розбитих вікон» може підсилювати девіантну поведінку серед жителів і випадкових перехожих. Варто виділити проблему непристосованості простору історичної частини під потреби людей з обмеженими можливостями. Це негативно впливає на зручність їхнього пересування і можливість користуватися двором, і як наслідок якість соціальних зв'язків з іншими мешканцями, формування дієвої громади.

Оскільки дані проблеми були виділені для територій з підвищеним рівнем злочинності, можна припустити, що їх вплив на кримінологічну безпеку – суттєвий. Проте вони можуть бути усунені чи їх негативний вплив зменшений за рахунок правильної господарської політики і фінансування.

Порівнюючи фрагменти історичної забудови з забудовою II половини ХХ ст. бачимо, що остання майже по усіх критеріях має нижчі оцінки щодо безпечності середовища. Винятком є функціональна організація території, яка згідно типових проектів забезпечена ділянками для господарської, спортивної діяльності та відпочинку. Проте в сучасних умовах міжбудинковий простір є у занедбаному стані, тому активність мешканців та інтенсивність його використання значно нижчі. Це негативно впливає на рівень соціального контролю. На незадіяних ділянках можуть збиратися особи з девіантною поведінкою, витісняючи легітимних користувачів. Повертаючись до позитивних аспектів територій типової забудови в порівнянні з історичною, можна виділити хорошу доступність до основних об'єктів соціально-побутового призначення

(шкіл, садочків), що закладена у їх планувальній структурі і розвинутій пішохідній мережі. Вони сприяють безпечному (щодо загрози від автомобільного руху) пересуванню між різними об'єктами середовища.

Доцільно також детальніше розглянути загальні негативні аспекти типової забудови. Вони описані у роботах науковців І. Гнеся, А. Крашеніннікова, О. Ньюмана та ін., до них належать [3; 4; 6]:

- гіпертрофораний відкритий простір між забудовою, межі прибудинкових територій відсутні чи розмиті, тому мешканцям важко визначити зону своєї відповідальності. Дані території не усвідомлюються ними як власні, тому вони погано контролюються та не мають належної підтримки;

- взаємне розташування багатоквартирних будинків створює великі ділянки без чіткого функціонального призначення, пішохідна мережа в деяких випадках віддалена від вікон будинків;

- система проїздів, пішохідних доріжок та композиційна структура негативно впливають на орієнтацію у просторі, наявні ізольовані маршрути без соціального контролю;

- монофункціональне використання території, не забезпечує належного рівня активності протягом дня, що згідно СРТЕД може негативно впливати на криміногенність. У робочий час дана житлова територія може ставати безлюдною, що створює сприятливу ситуація для скоєння окремих злочинів (квартирні крадіжки, вандалізм);

- монотонна забудова може пригнічувати психічний стан мешканців, низька художньо-естетична цінність може посилювати байдужість до середовища проживання;

- велика поверховість, висока щільність населення, відсутність місць для відпочинку і спілкування між мешканцями будинку негативно впливають на розвиток соціальних контактів і формування дієвої громади для вирішення спільних питань. Можливе посилення анонімності серед жителів.

Дослідженням існуючої ситуації вибраних територій багатоквартирної забудови II полов. XX ст. додатково виявлено характеристики, що негативно впливають на кримінологічну безпеку. Їх можна розділити на два класи, що були описані вище. До адміністративно-архітектурного слід віднести:

- відсутність огорож для територій шкіл і садочків, внаслідок чого виникають великі неконтрольовані ділянки;

- невпорядковане озеленення (ряди дерев, окремі групи зелених насаджень), що перешкоджають оглядовості, візуальним зв'язкам між вікнами будинків і прилеглою територією, заважають орієнтації у просторі;

- наявність закинутих об'єктів, пустирів без огорожі чи з можливістю вільного доступу. У них можуть збиратися люди з девіантною поведінкою, що

негативно впливає на безпеку розташованих поруч пішохідних доріжок і прибудинкових територій;

- наявність місць для сидіння і відпочинку на ділянках, що мають низькі візуальні зв'язки з оточуючим середовищем. У темну пору доби вони можуть використовуватися особами з девіантною поведінкою.

До характеристик архітектурно-планувального класу належать:

- відсутність чіткої планувальної структури на територіях багатоквартирної забудови з окремими вкрапленнями груп садибних ділянок складної конфігурації. На їхніх границях існують небезпечні чи неосвоєні ділянки. Транспортно-пішохідна мережа і загальна композиційна структура є нерозвиненою та ускладненою, що негативно впливає на орієнтацію у просторі;

- розташування господарської зони об'єктів обслуговування (заклади харчування, супермаркети, тощо) у дворовій території, що негативно впливає на комфортність та естетичні характеристики території;

- наявність комунальних (котельні, електричні підстанції) і тимчасових споруд (гаражі, МАФи), що перешкоджають оглядовості, створюють ізольовані ділянки без належного контролю з вулиці чи вікон житлових будинків. Для це дає можливість розвитку різного роду негативних соціальних явищ;

- архітектурні особливості будівель і споруд (виступи і ніші на рівні людського зросту), особливості штучного ландшафту (підпірні стінки, низькі бар'єри, тощо) на ізольованих ділянках чи у випадках відсутності хорошого контролю збоку оточуючого середовища створюють умови для збирання осіб з девіантною поведінкою.

Як бачимо, території квартирної історичної забудови та багатоквартирної забудови II полов. XX ст. з високою кількістю злочинів мають низку середовищних характеристик, що негативно впливають на кримінологічну безпеку. Зокрема, найбільше їх виділено для останнього типу, проте інтенсивність використання територій центральної частини робить їх особливо вразливими щодо загрози злочинності при виявлених недоліках. Останні були розділені на адміністративно-архітектурні та архітектурно-просторові, що може допомогти при виробленні стратегії підвищення кримінологічної безпеки, враховуючи наявні фінансові, матеріальні та адміністративні ресурси.

Висновок. Дана стаття ґрунтується на проведеному в минулому автором дослідження щодо розташування окремих злочинів на території м. Львова. Для виявлення архітектурно-просторових характеристик криміногенних територій ним було виділено 35 місць з їх високою концентрацією, 15 з них було обрано для детального аналізу. Вони представлені історичною квартирною забудовою і багатоповерховою забудовою II половини XX ст. Використані методи включали натурні обстеження, фотофікацію, опитування жителів.

На основі закордонного досвіду щодо виявлення і аналізу архітектурно-просторової організації фрагментів міських територій, було сформовано критерії оцінки вищевказаних місць. Дані критерії були розділені на групи відповідно до складеної автором структурної моделі фрагментів міського середовища, що включає: загальну планувальну організацію середовища; транспортно/пішохідну мережу; благоустрій і озеленення; будівлі і споруди; об'єкти обслуговування і громадські об'єкти.

Виявлені архітектурно-просторові характеристики для обох типів забудови розділені на 2 класи: архітектурно-планувальний і адміністративно-архітектурний. Характеристики, що входять у перший залежать в основному від якості архітектурного проекту, існуючих умов та обмежень для певної території. Ті, що у другому переважно є наслідком управлінських дій та роботи з утримання території.

Характеристиками досліджуваних територій історичної забудови, що належать до архітектурно-планувального класу є: надвисока щільність забудови; невідповідність функціональної організації основним потребам мешканців; негативний вплив геометричних характеристик простору на якість життя і соціальний контроль; відсутність відпочинкової, спортивно-ігрової зон; відсутність місць для стоянок автомобілів, що в окремих випадках здійснюється у дворі і на тротуарах; погана доступність до об'єктів відпочинку і спорту; планувальні особливості будівель і споруд, що створюють потенційні місця для засідки.

Характеристиками адміністративно-архітектурного профілю є: відсутність брам чи замків на входах у житлові двори, проходи і двори часто погано освітлені, відсутність умов для контролю у будинкових проїздах, існування громадських об'єктів у внутрішньоквартальній території, поганий стан і вигляд оздоблювальних матеріалів, наявні сліди вандалізму та зношеності; не пристосованість простору для людей з обмеженими можливостями; створення озелененням (смуги дерев, кущів, тощо) перешкод для оглядовості; погане освітлення вхідної зони і будинкових проїздів.

Порівнюючи фрагменти історичної забудови з забудовою II половини XX ст. бачимо, що остання майже по усіх критеріях має нижчі оцінки щодо безпечності середовища. Винятками є: функціональна організація території, яка згідно типових проектів забезпечена ділянками для господарської, спортивної діяльності та відпочинку; хороша доступність до основних об'єктів соціально-побутового призначення (шкіл, садочків), що закладена у їх планувальній структурі і розвинутій пішохідній мережі.

Характеристики даних територій, що входять до адміністративно-архітектурного класу є: відсутність огорож для територій шкіл і садочків, непорядковане озеленення (ряди дерев, окремі групи зелених насаджень),

існуючі закинуті об'єкти; неогороджені пустирі; низькі візуальні зв'язки місць для відпочинку з оточуючим середовищем.

До аспектів архітектурно-планувального класу належать: відсутність чіткої планувальної структури на територіях багатоквартирної забудови з окремими вкрапленнями груп садибних ділянок складної конфігурації; розташування господарської зони об'єктів обслуговування у дворовій території; наявність комунальних (котельні, електричні підстанції) і тимчасових споруд (гаражі, МАФи); негативний вплив особливостей архітектурної тектоніки будівель (виступи і ніші на рівні людського зросту) та штучного ландшафту (підпірні стінки, низькі бар'єри, тощо), що у випадках відсутності хорошого контролю з боку оточуючого середовища створюють умови для збирання осіб з девіантною поведінкою; планувальні особливості будівель і споруд, що створюють потенційні місця для засідки.

Як бачимо, окремі фрагменти історичної й типової забудови II половини ХХ ст. мають серйозні недоліки в архітектурно-просторовій організації. Головними проблемами історичної є низька комфортність проживання і задовільний стан благоустрою. Водночас території типової забудови мають суттєві недоліки в планувально-композиційній структурі, що негативно впливають на соціальний контроль, оглядовість, відчуття відповідальності за середовище проживання з боку мешканців.

Список використаних джерел

1. Главацький О.З. Архітектурно-планувальні детермінанти зон підвищеної криміногенності великого міста (на прикладі м. Львова) / О.З. Главацький // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. збірник. – К. : КНУБА, 2016. – № 60. – С. 46-62.

2. Главацький О.З. Історичний аналіз архітектурно-просторових принципів створення безпечного середовища та їх зв'язок з сучасними теоріями запобігання злочинності / О.З. Главацький // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. збірник. – К. : КНУБА. – 2016. – №59. – С. 65-80.

3. Гнесь І.П. Этажность жилой застройки как детерминанта антисоциального поведения жителей микрорайона / И.П. Гнесь // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : збірка наукових праць вищих навчальних закладів художньо-будівельного профілю України і Росії. – Харків, 2008. – Випуск 1/2. – С. 296-299.

4. Гнесь І.П. Чи існує оптимальне рішення проблеми реконструкції типової житлової забудови 60-70 рр. / І.П. Гнесь // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. збірник. – К. : КНУБА, 2009. – №33. – С. 69-83.

5. Clarke V Opportunities, precipitators and criminal decisions: a reply to wortley's critique of situational crime prevention / R. Clarke, D. Cornish // Crime Prevention Studies. – 2003. – vol. 16. – 41-96 p.

6. Colquhoun I. Design Out Crime : Creating Safe and Sustainable Communities / I. Colquhoun. – L. : Routledge, 2003. – 344 p.
7. Hill B. Fundamentals of Crime Mapping / B. Hill, R. Paynich. – London : Jones and Bartlett publishers. – 2014. – 620 p.
8. Santos R. B. Crime Analysis With Crime Mapping / R. B. Santos.– CA: Sage Publications, 2008. – 357 p.
9. Vijaykumar V. Youth crime prevention and urban design [Electronic resource] / V. Vijaykumar. – 2009. – 150 p. – Available from : <https://ru.scribd.com/document/19967208/Youth-Crime-Prevention-and-Urban-Design-MA-dissertation-Oxford-Brookes-University>
10. Zahm D. Using Crime Prevention Through Environmental Design in Problem-Solving [Electronic resource] / D. Zahm // Problem-Oriented Guides for Police Problem-Solving Tools Series. – 2007. – Vol. 8. – 80 p. – Available from : www.popcenter.org/tools/pdfs/cpted.pdf.

Аннотация

В данной статье автором отражен существующий опыт по методике выявления характеристик городской среды, которые негативно влияют на криминологическую безопасность. Выделены отдельные территории г. Львова с высокой концентрацией преступлений. Составлены критерии их оценки в соответствии со структурой городской среды. Исследованы существующие пространственные конфликты и архитектурно-планировочные характеристики данных территорий. Определены архитектурно-пространственные аспекты, которые негативно влияют на криминогенность среды.

Ключевые слова: криминологическая безопасность, среда, архитектура, планирование, территории.

Annotation

In this article the author reflects the existing methodology of identification of the urban environment characteristics, which affect the criminological safety negatively. The particular areas with the high concentration of crime in Lviv are singled out. It is created the criteria of their evaluation according to the structure of the urban environment. The existing spatial conflicts as well as the architectural and planning characteristics of these areas are researched. The architectural and spatial aspects that negatively affect the crime in the urban environment are also defined.

Keywords: criminological security, environment, architecture, planning, territory.